

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۲۴۱۰۱۰

منافع ملی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

رویکردی تجربه نگارانه

تألیف:

دکتر حسین محمدی سیرت

یونس کولیوند

(با مقدمه دکتر حسین امیرعبداللهیان)

دانشکده و پژوهشکده علوم اجتماعی و فرهنگی

دانشگاه جامع امام حسین (ع)

مؤسسه چاپ و انتشارات

۲۲۴۱۰۱۰

سرشناسه	: محمدی سیرت، حسین، ۱۳۴۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: منافع ملی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران: رویکردی تجربه نگارانه/ تالیف حسین محمدی سیرت، یونس کولیوند؛ [برای] دانشکده و پژوهشکده علوم اجتماعی و فرهنگی، دانشگاه جامع امام حسین (ع)؛ با مقدمه حسین امیرعبداللهیان.
مشخصات نشر	: تهران : دانشگاه جامع امام حسین (ع)، مؤسسه چاپ و انتشارات، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۳۳۶ ص: مصور، جدول.
فروست	: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه جامع امام حسین (ع)؛ ۱۰۰۵. سری علوم سیاسی؛ ۱۲.
شابک	: 978-622-286-045-5 : ۹۸۰۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۳۲۹ - ۳۳۵.
موضوع	: منافع ملی - ایران
موضوع	: National interest-- Iran
موضوع	: ایران -- سیاست و حکومت -- ۱۳۵۸ -
موضوع	: Iran -- Politics and government -- 1979 -
موضوع	: ایران -- روابط خارجی -- ۱۳۵۸ -
موضوع	: Iran -- Foreign relations -- 1979 -
شناسه افزوده	: کولیوند، یونس، ۱۳۷۵ -
شناسه افزوده	: امیرعبداللهیان، حسین، ۱۳۴۳ -، مقدمه نویسن
شناسه افزوده	: دانشگاه جامع امام حسین (ع). دانشکده و پژوهشکده علوم اجتماعی و فرهنگی
شناسه افزوده	: دانشگاه جامع امام حسین (ع). مؤسسه چاپ و انتشارات
رده بندی کنگره	: DSR۱۶۵۲/۵
رده بندی دیویی	: ۳۲۷/۵۵
شماره کتابشناسی ملی:	: ۸۵۰۸۱۲۴
اطلاعات رکورد کتابشناسی:	: فیبا

www.ketab.ir

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و اقتباس برای دانشگاه جامع امام حسین(ع) محفوظ است.

- عنوان: منافع ملی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران: رویکردی تجربه نگارانه
- تألیف: دکتر حسین محمدی سیرت؛ یونس کولیوند؛ (بامقدمه دکتر حسین امیرعبداللهیان)
- صفحه آرایی و طرح جلد: آبیگینه
- لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ بلاغ
- ناظر فنی چاپ: حمید قمری
- نوبت چاپ: اول (مهر ۱۴۰۰)
- شمارگان: ۳۰۰
- قیمت: ۹۸۰۰۰۰ ریال
- نشانی: تهران، بزرگراه شهید بابایی، بعد از پل لشکرک، دانشگاه جامع امام حسین(ع)، معاونت پژوهش و فناوری، مؤسسه چاپ و انتشارات، تلفن: ۰۲۱۸۸۲۶۰-۷۴۱۸۸۲۶۴
- مرکز پخش: تهران، میدان فردوسی، فروشگاه و نمایشگاه مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه جامع امام حسین(ع)، تلفن:

بسم الله الرحمن الرحيم

«يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَ مَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا»

حکمت را به هر کس بخواهد می‌دهد و کسی که به او حکمت داده شود، حقا خیری فراوان داده شده است. (سوره مبارکه بقره - آیه ۲۶۹)

انقلاب کبیر اسلامی، نمونه‌ای بی‌بدیل تاریخی از حرکت اجتماعی عظیمی است که با سرنگونی طاغوت و برپایی نظام مقدس جمهوری اسلامی، امیدهای فراوانی را در دل مستضعفان و آزادی‌خواهان جهان برای تحقق آرمان‌های بلند دولت اسلامی، جامعه اسلامی و درنهایت، تمدن بزرگ اسلامی پدید آورد. در این میان، نهادهای علمی، به‌ویژه دانشگاه‌ها، باید نقش کلیدی سوزن‌بانی و هدایت قطار پیشرفت و رشد جامعه در مسیر صحیح انقلابی را ایفا نمایند.

دانشگاه جامع امام حسین(ع) به‌عنوان «دانشگاه سازمانی سپاه در تراز انقلاب اسلامی» با شعار «تزکیه، جهاد علمی، دانشگاه تمدن‌ساز»، در کنار مسئولیت مهم انسان‌سازی و تربیت سربازان عصر ظهور، وظیفه تولید و نشر معارف پاسداری از انقلاب اسلامی را نیز برعهده دارد. در این راستا، معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه به‌منظور تکمیل چرخه مدیریت دانش بومی با سه ویژگی «اسلامی بودن»، «روزآمدی» و «کارآمدی»، با هدف دستیابی به مرجعیت علمی، افتخار و تلاش دارد تا زمینه و بستر لازم برای اساتید و پژوهشگران محترم این عرصه را فراهم نماید. امید است در سایه الطاف بیکران الهی و با گسترش فعالیت‌های انتشاراتی مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه جامع امام حسین(ع) این رسالت خطیر تحقق یابد.

در پایان، بر روح ملکوتی معمار و رهبر کبیر انقلاب اسلامی، حضرت امام خمینی(ره) وهمچنین شهدای گرانقدر انقلاب اسلامی، دفاع مقدس و مدافعان حرم درود می‌فرستیم و با آرزوی سلامتی و توفیقات هرچه بیشتر مقام معظم رهبری، امام خامنه‌ای(مدظله‌العالی) و نیز خدمتگزاران اسلام و کشور، از اساتید، فرهیختگان و اهل نقد و نظر تقاضا داریم با ارائه نظرها و پیشنهادهای خود، ما را یاری فرمایند.

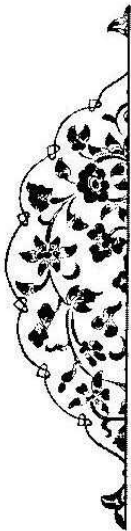
و من الله التوفیق و علیه التکلان

معاونت پژوهش و فناوری

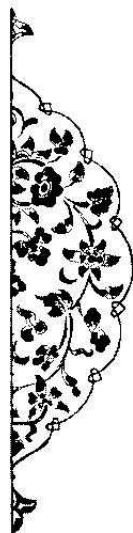
دانشگاه جامع امام حسین(ع)

فهرست مطالب

۱۱	پیش‌گفتار.....
۱۳	مقدمه.....
۱۷	فصل اول: کلیات.....
۱۹	بخش اول: مفاهیم پایه.....
۱۹	۱. منافع ملی.....
۲۰	۱-۱. مفهوم‌شناسی.....
۲۴	۱-۲. کاربردهای مفهوم منافع ملی.....
۲۵	۱-۳. دیدگاه‌های منافع ملی.....
۳۷	۱-۵. تعریف فقهی منافع ملی.....
۴۲	۲. مبانی اسلامی.....
۴۸	۳. سیاست خارجی.....
۵۰	۳-۱. سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران.....
۶۵	۳-۲. ساختار تصمیم‌گیری در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران.....
۷۱	بخش دوم: چارچوب نظری.....
۷۳	۱. برسازي (سازه‌انگاری).....
۷۷	۱-۱. هویت.....
۸۰	بخش سوم: روش پژوهش.....
۸۰	۱. پیشینه پژوهش.....
۸۵	۲. روش تحقیق.....
۸۶	۲-۱. مصاحبه عمیق نخبگانی.....

۸۷	۲-۲. تعیین نوع مصاحبه .....
۸۹	فصل دوم: منافع ملی در اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران .....
۹۱	مقدمه .....
۹۲	۱. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران .....
۹۲	۱-۱. اصل سوم .....
۹۳	۱-۲. اصل یازده .....
۹۳	۱-۳. اصل یکصد و پنجاه و دو .....
۹۴	۱-۴. اصل یکصد و پنجاه و سه .....
۹۴	۱-۵. اصل یکصد و پنجاه و چهار .....
۹۶	۲. اندیشه رهبران .....
۹۶	۲-۱. امام خمینی (ره) .....
۱۰۶	۲-۲. آیت‌الله خامنه‌ای (مد ظله العالی) .....
۱۱۵	فصل سوم: گفتگوها .....
۱۱۷	مقدمه .....
۱۱۸	۱. چگونگی به‌کار بستن روش پژوهش .....
۱۱۸	۱-۱. تعیین روش نمونه‌گیری و گزینش افراد .....
۱۲۰	۱-۲. ساختار سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران .....
۱۲۱	۱-۳. رویکرد و دیدگاه‌های متنوع .....
۱۲۲	۱-۴. امکان و دسترسی .....
۱۲۲	۲. مصاحبه‌شوندگان .....
۱۲۶	۳. شرح گفتگوها .....
۱۲۶	۳-۱. سیدمحمدعلی حسینی .....
۱۳۷	۳-۲. محمدباقر خرمشاد .....
۱۴۸	۳-۳. احمد دستمالچیان .....
۱۵۵	۳-۴. محمدرضا رنوف شیبانی .....
۱۷۷	۳-۸. عبدالامیر موسوی .....
۱۸۴	۳-۹. محمد فتحعلی .....
۱۸۷	۳-۱۰. مسعود اسداللهی .....
۲۱۱	۳-۱۳. ایرج مسجدی .....
۲۲۸	۳-۱۵. جواد منصوری .....

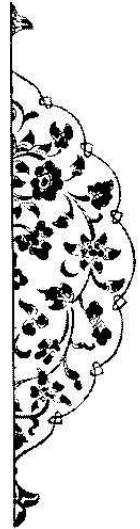

۲۴۸	۱۸-۳. علاءالدین بروجردی .....
۲۵۵	فصل چهارم: تحلیل گفتگوها .....
۲۵۷	مقدمه .....
۲۵۸	۱. مفهوم منافع ملی در جمهوری اسلامی .....
۲۵۹	۱-۱. اصول طراحی منافع ملی جمهوری اسلامی ایران .....
۲۶۴	۱-۲. سطح‌بندی منافع ملی جمهوری اسلامی ایران .....
۲۶۵	۱-۳. مصادیق منافع ملی در جمهوری اسلامی .....
۲۷۰	۲. جایگاه مبانی اسلامی در سیاست خارجی .....
۲۷۵	۳. نسبت منافع ملی و مبانی اسلامی در عمل .....
۲۷۶	۳-۱. اتفاق در مقام نظر .....
۲۷۶	۳-۲. نسبت عاقلانه منافع ملی و مبانی اسلامی .....
۲۷۷	۳-۳. دشواری در تعیین مصادیق (تواجم ظاهری) .....
۲۷۹	۳-۴. پایبندی به تقیدات ظاهری و تأمین منافع ملی .....
۲۸۱	۳-۵. تطابق منافع ملی و مبانی اسلامی در مقام تجزیه و تحلیل .....
۲۸۵	۴. فاصله از نقطه مطلوب .....
۲۸۶	۵. امت‌گرایی یا ملت‌گرایی .....
۲۸۷	۵-۱. تعادل و تعامل امت و ملت .....
۲۸۸	۵-۲. امت‌گرایی و تأمین منافع ملی .....
۲۹۰	۵-۳. نظریه ام‌القراء و حاکمیت منافع ملی حیاتی .....
۲۹۱	۶. فهم کارگزاران از نسبت منافع ملی و مبانی اسلامی .....
۲۹۴	۷. ساختار سیاست خارجی و نسبت منافع ملی و مبانی اسلامی .....
۲۹۷	۸. نسبت مطلوب منافع ملی و مبانی اسلامی .....
۲۹۷	۸-۱. وحدت منافع ملی و مبانی اسلامی .....
۳۰۰	۸-۲. آرمان‌خواهی در عین واقع‌بینی .....
۳۰۲	۸-۳. تعادل، تناسب، توازن .....
۳۰۴	۸-۴. اولویت منافع ام‌القراء - حفظ نظام .....
۳۰۵	۸-۵. رعایت مصلحت .....
۳۰۷	۹. راهکار رسیدن به نسبت مطلوب .....
۳۰۷	۹-۱. نظری و اندیشه‌ای .....
۳۱۱	۹-۲. آموزشی .....
۳۱۲	۹-۳. ساختاری .....

- ۳۱۲..... ۹-۳-۱. تعریف و تعیین دقیق‌تر نقش‌ها
- ۳۱۲..... ۹-۳-۲. تدوین سند جامع سیاست خارجی
- ۳۱۳..... ۹-۳-۳. بازنگری در وزارت امور خارجه
- ۳۱۳..... ۹-۳-۴. اصلاح ساختار کلان سیاست خارجی
- ۳۱۴..... ۹-۳-۵. رعایت سلسله‌مراتب مدیریتی در سیاست خارجی
- ۳۱۵..... ۹-۳-۶. نظارت
- ۳۱۵..... ۹-۳-۷. تقویت کمی ساختار سیاست خارجی
- ۳۱۵..... ۹-۳-۸. تأکید بر رویکرد اقتصادی
- ۳۱۶..... ۹-۴. کارگزاری
- ۳۱۶..... ۹-۴-۱. آموزش مهارت‌های اختصاصی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران
- ۳۱۶..... ۹-۴-۲. لزوم باور و یقین به آرمان‌ها
- ۳۱۶..... ۹-۴-۳. گزینش
- ۳۱۷..... ۹-۴-۵. عدم وابستگی سیاسی
- ۳۱۷..... ۹-۵. رفتاری
- ۳۱۸..... ۹-۵-۱. افزایش قدرت در محمل
- ۳۱۸..... ۹-۵-۲. تأکید بر مشترکات
- ۳۱۹..... ۹-۵-۳. رعایت ادب و اخلاق اسلامی
- ۳۱۹..... ۹-۵-۴. معرفی الگوهای شاخص دیپلماسی اسلامی
- ۳۲۱..... نتیجه‌گیری

۳۲۹..... منابع و مأخذ

بسم الله الرحمن الرحيم

تجربه‌نگاری بخشی از تحولات پر فراز و نشیب سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، ما را بر آن داشت تا در چارچوب نظام مفهومی مشخص و از طریق گفتگوها با برخی مجریان، نخبگان و بازیگران سیاست خارجی در چهل سال گذشته، اندوخته‌ای را محدود از دانش میدانی دیپلماسی ایرانی را در این اثر تدوین نماییم. همچنین تلاش شد پیرامون مفاهیم پایه به خصوص مفهوم «منافع ملی» در سیاست خارجی و مصاحبه‌هایی نیمه ساختمند را تنظیم کرده و به سوالات اصلی خود در این زمینه پردازیم. بنابراین علاوه بر تجربه‌نگاری، مطالعه‌ی مستقیم و بی‌واسطه از چالش و دوگانه‌ی منافع ملی و مبانی ایدئولوژیک در سیاست خارجی آن هم از منظر مجریان امر، دغدغه‌ای دیگر بود که ما را بر تدوین اثر پیش‌رو، رهنمون شد.

منبع اصلی این پژوهش تجربه‌ی مدیران شاخص سیاست خارجی است و مصاحبه‌نخبگانی و عمیقی روشی بود که به منظور به دست آوردن داده‌ها به کار بستیم. بدیهی است که مصاحبه مستقیم و گفتگوها با مدیران و نخبگان سیاسی امری زمان‌بر بوده و زمینه‌سازی گفتگو و پذیرش ضرورت گفتگو از بزرگترین چالش‌های ما در این پژوهش بود. مشکلاتی دیگر چون، پیاده‌سازی مصاحبه‌هایی که گاه اجازه ضبط صوتی و یا تصویری آن ممکن نبوده است، مجاب کردن نخبگان مورد نظر بر مصاحبه و استخراج پاسخ سوالات در گفتگوهای کاملاً زمان‌مند، از جمله

مشکلاتی است که در تدوین این اثر تجربه شده است. در مجموع با بیست نفر از افراد مورد نظر موفق با اخذ مصاحبه شدیم که البته بخشی از دایره هدف پژوهش بوده است و در مجموع این انجام مصاحبه‌ها و تدوین و تحلیل آن‌ها در طول سه سال انجام شد، از سال ۱۳۹۵ آغاز و در سال ۱۳۹۸ به پایان رسید.

نقش آفرینی و حضور در تحولات سیاست خارجی و تصمیم‌گیری در برهه‌های حساس سیاست خارجی، منبع تجربیات گران‌بهایی است که مصاحبه‌شوندگان محترم در اختیار نویسندگان قرار دادند، که برخی از مصاحبه‌ها از معدود و شاید تنها مصاحبه این افراد در عرصه سیاست خارجی باشد. به قطع این تجربیات می‌تواند منبعی زنده و حقیقی برای دانشجویان، پژوهشگران و مدیران عرصه‌ی دیپلماسی بوده و بخشی از مسیر طی شده را ترسیم کند. بر خود لازم می‌دانیم از عزیزانی که در این اثر با ایشان مصاحبه شد تشکر کنیم و یاد دیپلمات انقلابی و مؤمن مرحوم شیخ الاسلام را گرامی بداریم. در پایان از مدیران و اساتید دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام) در دانشکده مطالعات فرهنگی و علوم اجتماعی و مرکز مطالعات انقلاب اسلامی به خصوص دکتر سیاوسی عزیز که مقدمات و زمینه چاپ این اثر را فراهم آوردند تشکر ویژه داریم. امید است این اثر مفید و مقبول افتد و قطره‌ای از دریای عظیم و پرشکوه انقلاب اسلامی را تصویر گر باشد.

حسین محمدی سیرت

